

Nikean kanonit ja kirkko-oikeuden lähteet tänään

Jari Uimonen

Ensi vuonna vietetään Nikean ensimmäisen ekumeenisen kirkolliskokouksen 1700-vuotisjuhlaa. Luterilais-ortodoksisissa oppikeskusteluissa on jo alkuvaiheessa, vuodesta 1989 lähtien, arvioitu Nikean kirkolliskokouksen, sen symbolin eli uskontunnustuksen sekä sen kanonien merkitystä.

Esitykseni aiheena ovat Nikean kanonit ja kirkko-oikeuden lähteet tänään. Tässä esityksessä palauttelen aluksi lyhyesti mieleen aiempien tapaamisten käsittelyä aiheesta. Toisessa osassa kuvailen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkko-oikeuden historiaa ja lähteitä sekä esimerkinomaisesti sitä, miten Nikean kanonien vaikutus näkyy kirkon nykyisissä säädöksissä.

Seitsemän ekumeenisen kirkolliskokouksen kanoneilla on suuri merkitys erityisesti idän kirkon kannalta. Vuoden 1989 ensimmäisissä oppikeskusteluissa arkkipiispa Johannes Luonnehti kanoneita seuraavasti: ne ovat ohjauslaite, jonka välityksellä Kristuksen kirkko ajasta aikaan opastaa lapsiaan Jumalan valtakuntaan. Kanoneita pidetään jumalallisina, koska Pyhä Henki valisti kyseisiä synodeja ja pyhiä isiä. Siten synodien perintö on elävää ja jatkuvaa perintöä, joka palvelee ykseyden asiaa.¹

Samassa tapaamisessa kirkkoherra Hannu T. Kamppuri otti lähtökohdaksi luterilaiselle näkökulmalle Augsburgin tunnustuksen eli Confessio Augustanan, jonka yhtenä perusperiaatteena on yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta. Reformaation tarkoitus oli palata alkuperäiseen ja vanhaan katoliseen uskoon, joka ilmenee Raamatun pyhissä kirjoissa ja isien kirjoituksissa. Kamppurin mukaan ekumeenisten synodien esikuvana oli apostolien kokous Jerusalemissa vuoden 50 paikkeilla. Episkopaatin asema vahvistui 100-luvun lopulta lähtien. Ekumeenisten synodien synty liittyi kuitenkin myös kristinuskon nousuun valtion uskonoksi. Keisari Konstantinus kutsui Nikean ensimmäisen kirkolliskokouksen koolle vuonna 325.²

1 Johannes 1989.

2 Kamppuri 1989.

Tärkein ekumeenisesti konstituiva tekijä synodin jälkeen oli sen yleinen reseptio. Ekumeeninen synodi oli mahdollinen ainoastaan bysanttilaisen kirkon ja keisarikunnan välillä vallinneessa ”symfoniassa”. Kirkolliskokous syntyi käytännöllisestä tarpeesta ratkaista opillisia ja käytännön kysymyksiä. Jokainen piispa oli apostolisen tradition vartija ja todistus omassa hiippakunnassaan. Konsiileissa vedottiin Raamatun ja isien todistukseen. Ekumeenisen synodin auktoriteetti perustui synodin reseptioon. Keisarillisen vallan kannalta synodin merkitys vastasi lain säädöksiä. Niiden maallinen merkitys perustui formaalisiin määrittelyihin. Kokouksen ainoa tarkoitus oli kuitenkin julistaa ja puolustaa kirkolle kerran annettua uskoa, jonka ilmentäjä on kirkko *sensus communis*.³

Luterilainen kirkko otti reformaatioaikana konsiliaristisen teologian näkökulman: kirkolliskokous on paavia ylempi kirkollinen elin. Reformaatio käsitti synodien tunnustavan ja puolustavan kirkolle kerran annettua uskoa. Synodit eksplikoivat uskon perintöä aiempaa selvemmin. Kirkollisen yhteyden edellytys oli yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta. Sen sijaan tapojen yhdenmukaisuus ei ollut kirkon yhteyden välttämätön edellytys. Raamatulle annettiin etusija suhteessa traditioon. Kristuksen ja apostolien ja toisaalta isien ja synodien välillä nähtiin tietty ero.⁴

Vuoden 1990 oppikeskusteluissa isä Jarmo Hakkarainen puhui kirkolliskokousten kanonien merkityksestä. Dogmien ja kirkon välillä on yhtymäkohta. Virka on konstituiva asia. Papistoon kuuluva on Kristuksen edustaja. Kaanonit palvelevat kirkon elämää. Niiden tehtävä on opastaa kirkon jäsenille tie pelastukseen ja tehdä tien seuraaminen helpommaksi. Kirkon lainsäädäntö on yksi osa kirkon elämää. Kaanonit laadittiin luonteeltaan parantaviksi. Ne määrittelivät kirkon pastoraaliset ohjeet parantavaksi ja terapeutiseksi tehtäväksi. Ne pyrkivät edistämään kirkon hyvää ja sovitteluun alkavia riitoja. Orgaanisena Ruumiina kirkko tarvitsi kurinpidollisia määräyksiä. Ulkoinen järjestys ja opin yhdenmukaisuus ovat välttämätön ehto kirkon ykseydelle.⁵

3 ibid.

4 ibid.

5 Hakkarainen 1990.

Marttyyrius on kirkon elämän yleisin kanon. Kanonit ovat askeettisia luonteeltaan. Ne palvelevat ihmistä vapaana harhakuvista. Todellisen elämän ja kuoleman välillä on ero. Kanonit ovat lääke kirkkoruumiin erityisiin sairauksiin. Ne ovat todiste kirkon itseisarvon muuttumattomuudesta. Se merkitsee uskollisuutta pyhille kanoneille ja koko totuudelle. Kirkko organisaation rakentuneena Kristuksen ruumiina edellyttää erityistä järjestystä, joka nousee kirkon syvimmästä olemuksesta. Kanonit ovat ilmaus halusta soveltaa uskon dogmeja kirkon ja sen jäsenten ajankohtaisiin ja konkreettisiin ongelmiin. Kanonit ovat jumalallisesti inspiroituja. Kanonin soveltaminen ja ilmeneminen voi kuitenkin vaihdella kirkon elävässä historiassa. Kirkko tutkii nykyajan elämää teemana luovuudelle. Suhteessa historialliseen olemassaoloon kanonit ilmoittavat totuuden kirkon elämän järjestyksessä. Samalla kuitenkin jotkut kanonit ovat tarkoituksensa vuoksi jo aikansa eläneet.⁶

Hannu T. Kamppurin mukaan kanonit liittyivät perimmältään uskoon. Ne vahvistivat aikaisempien, paikallisten synodien oppisymboleita, suhdetta hereetikoihin sekä kirkon järjestystä. Useimpia kanoneita ei voi tulkita irrallaan niiden kontekstista. Opin ja kanonien välinen vaikutussuhde kulkee opista kanoneihin. Ekonomiaperiaate merkitsi lain kirjaimen ja ekonomian yhteensovittamista.⁷

Luterilaisuus ei irrota lakia ja oppia. Lain tehtävä on suojella inhimillistä elämää. Näin lailla on positiivinen merkitys myös kristinuskolle. Kirkkolain tehtävä on ylläpitää kirkon järjestystä. Oppi ja perinnäissäännöt eivät saa olla ristiriidassa keskenään. Nyt suhtautuminen kanoneihin on vaihtelevaa. Ortodoksiteologi John Meyendorff on pohtinut kanonien relevanssia ja niiden revision tarvetta nykyaikana.⁸

Metropoliitta Johannes totesi vuoden 2001 oppikeskusteluissa, että seitsemän ekumeenisen synodin juhlallinen todistus on säilytettävä ja pidettävä voimassa muuttumattomina. Ne ovat Pyhän Hengen valistamia. Ne on hyväksyttävä ja niitä kunnioitettava ykseyden kannalta. Kaikissa seitsemässä synodissa ja Nikean uskontunnustuksessa ilmenee isien usko. Se tuomitsee kaikki opit, jotka ovat ristiriidassa Nikean kanssa. Eri synodit

6 ibid.

7 Kamppuri 1990.

8 Meyendorff 1979, 136; Kamppuri 1990.

ovat muotoilleet samoista asioista kaanoneita eri tavoin. Tämä näkyy myös erossa yhteisten ja paikallisten traditioiden välillä.⁹

Vuoden 1995 tapaamisen ensimmäisessä teesissä ilmaistiin ekumeenisen yhteyden kannalta painavaksi peruslausumaksi seuraava: ”Ensimmäisen seitsemän ekumeenisen kirkolliskokouksen opilliset muotoilut ovat ilmausta jatkuvuudesta apostolisessa uskossa kirkon elämässä ja oppaita kirkon elämään. Nämä muotoilut tekevät uskoville mahdolliseksi oikean jumalanpalveluksen, ylistyksen ja todistuksen Jumalan kunniaksi.”¹⁰

Nikean ensimmäisessä ekumeenisessa kirkolliskokouksessa laadittiin yhteensä 20 kanonia, joiden laadintaan osallistui 318 piispaa, joista kaksi oli paavin lähettämiä edustajia.¹¹ Kanonien taustalla näkyvät siihenastiset opilliset kehitykset, pyhien apostolien säännöt, paikallisten kirkolliskokousten päätökset, kirkkopoliittika ja ajan historiallinen konteksti.

Kanonien sisältö voidaan jakaa karkeasti seuraavasti: papiston ruumiilliset vammat (kanon 1), opetus ja tutkiminen ennen papistoon vihkimistä (kanonit 2 ja 9-10), ketä papiston jäsen saa pitää yhteystaloudessa (kanon 3), piispan vihkiminen (kanon 4), luvaton siirtyminen toiseen paikkaan tai hiipakuntaan (kanonit 5, 15-16), johtavien piispojen maantieteellisen asema (kanonit 6-7), hereetikkojen ottaminen takaisin kirkon yhteyteen (kanonit 8 ja 19), kirkkoon palaavien katumusajat (kanonit 11-12, 14), sairaan ehtoolinen katumusaikana (kanonit 13), kieltö papistolle ottaa lainasta korkoa (kanon 17), diakonin asema jumalanpalveluksessa (kanon 18) sekä sunnuntain ja helluntain jumalanpalvelusten oikea noudattaminen (kanon 20).

Ennen kuin avaan sitä, kuinka nämä Nikean kanonit näkyvät tai välittyvät Suomen ev.lut. kirkon ajantasaisissa säädöksissä ja käytännöissä, kuvailen luterilaista kirkko-oikeutta ja kirkollisen oikeuden lähteitä. Suomen ja Ruotsin luterilaisten kirkkojen oikeudellinen tausta on katolisen kirkon kanonisessa oikeudessa ja säädöskokoelmassa *Corpus iuris canonici*, jonka sisältöön ja rakenteeseen vaikuttivat kirkon siihenastisten konsiilien ohella esikuvana keisari Justinianuksen siviililain koodeksi, *Corpus iuris civilis*

9 Johannes 1990.

10 Karttunen 2021, 18.

11 Ortodoksisen kirkon kanonit 1980, 137.

vuosilta 528–533 sekä ns. Gratianuksen dekreetit vuodelta 1140 ja niiden pyrkimys konsolidoida kirkollisia säädöksiä.¹²

Jo keskiajalla Ruotsin valtakunnassa vaikuttivat kuitenkin kanonisen lain rinnalla paikalliset Ruotsin kirkkoprovinsin säädökset, maanlait, germaaninen kirkko-oikeus ja tapaoikeus. Reformaation myötä jako *ius divinum* ja *ius humanum* välillä vahvistui. Paavin tilalle tuli hallitsijan asema kirkon päässä, joka jatkui suuriruhtinaskunnan aikana, kun Suomi erotettiin Ruotsin yhteydestä, vaikka yhteinen hallitsija oli ortodoksi. Hallitsija ”lain ja taulun vartijana” suojeli oikeaa uskonnon harjoitusta ja kristillistä elämänmenoa, torjui väärät opit sekä epäjumalanpalveluksen ja jumalanpilkan¹³

Yhteys kanonisen oikeuden perinteeseen ei monelta osin katkennut, mutta sen rinnalle tuli tarve laatia kansallinen kirkollinen säädös. Vuoden 1571 kirkkojärjestys oli arkkipiispa Laurentius Petrin käsialaa. Vaikka kuningas vahvisti kirkkojärjestyksen, sisälsi se kirkon hengelliset ja sisäisen oikeuden määritelmät. Tämän ohella säädettiin myös paikallisia, hiippakuntakohtaisia sääntöjä, joista esimerkkinä voi mainita Viipurin hiippakunnan *Capita rerum synodicarum* vuodelta 1577.¹⁴

1800-luvulla aloitettiin perinpohjainen kirkkolainsäädännön konsolidointi, joka pyrki erottamaan toisistaan kirkkolain ja kirkkojärjestyksen erona vuoden 1686 kirkkolakiin, joka oli korostetusti yhteiskunnallinen laki. Ratkaiseva ero oli kirkon yhteiskunnallisen regiimin erottaminen puhtaasti kirkon sisäisistä säädöksistä. Porvoon piispa Frans Ludvig Schauman nousi merkittäväksi kirkkolainsäädännön ja uskonnonvapauden muotoilijaksi ja vuoden 1869 kirkkolaki kantaa hänen nimeään. Perustava merkitys oli myös hänen julkaisullaan *Handbok i Finlands kyrkorätt* (1853). Schaumanin kirkkolain myötä kirkon sisäinen itsenäisyys vahvistui.¹⁵

Tältä historialliselta perustalta katsottuna kirkkoa koskeva oikeus on dikotominen: toisaalta sillä on ylipositiivinen oikeudellinen arvopohja, joka pohjautuu Raamattuun, vanhan kirkon kolmeen uskontunnustukseen ja tunnustuskirjoihin¹⁶, toisaalta säädettyä oikeutta osana julkishallintoa. Kirkon asemaa ohjaa normihierarkian huipulla peruslain 76 §, jonka jälkeen

12 Valduini 2024, 1.2.

13 Pirinen 1985, 17, 41; Nurmiranta 1998, 1.

14 *ibid.*, 36.

15 Pirinen 1985, 119; Leino 2002, 159; Leino 2005, 33.

16 Kirkkolaki 2023, 1:2 §; Kirkkojärjestys 2023, 1:1 §; Leino 2005, 32.

tulevat eduskunnan säätämä, mutta kirkon esittämä kirkkolaki, kirkolliset erityislait, kirkon sisäinen säädöksenä kirkolliskokouksen vahvistama kirkkojärjestys, piispainkokouksen päätökset, kirkolliskokouksen vahvistamat kirkolliset jumalanpalvelusten ja toimitusten kirjat, kirkkohallituksen ja tuomiokapitulien päätökset sekä hiippakuntien ja seurakuntien tasolla tehdyt päätökset, johto- ja ohjesäännöt. Suomessa oikeusistuimien päätöksillä on heikompi velvoittavuus kuin säädetyllä oikeudella, mutta niiden oikeusperiaatteiden merkitys on käytännössä kasvanut Suomen liittyttyä EU:hun.

Mielenkiintoisena vertailukohtana Sami Fyrqvist ja Pekka Metso ovat omassa artikkelissaan todenneet saman jännitteen kirkon omien säädösten ja yhteiskunnallisen lainsäädännön välillä, joka on näkynyt erityisesti kaanonien soveltamisen kohdalla, erityisinä kipupisteinä mm. kirkollinen demokratia ja piispojen asema.¹⁷

Seuraavassa kuvaan esimerkinomaisesti, kuinka pitkän matkan tehneet Nikean kanonit heijastuvat nykyiseen Suomen ev.lut. kirkon kirkko-oikeuteen.

Nikean ensimmäinen kaanon koskee papistoon kuuluvan fyysistä eheyttä jakaen määritelmän ulkonaisiin syihin ja toisaalta itseaiheutettuun fyysiseen vajavuuteen. Kirkkojärjestyksen 7 luvun 4 §:n kohdassa 3 todetaan pappisvihkimyksen edellytyksistä, että papiksi vihittävän tulee olla ”muutoinkin pappisvirkaan soveltuva.” Sekä pappisvihkimystä hakevan että kirkkoherran virkaa hakevan täytyy liittää hakupapereihinsa lääkärintodistus. Myös virassa oleva työntekijä voidaan määrätä terveystarkastukseen. Edellisen kirkkolainsäädännön kommentaarissa todettiin, että ”sen ratkaiseminen, onko vihkimystä pyytävä terveyden puolesta papin virkaan kykenevä, jää selvityksen puolesta piispan ja tuomiokapitulien asiaksi.”¹⁸

Papistoon pyrkivien opetus ja tutkiminen ennen vihkimystä näkyy selkeästi kirkon säädöksissä, mutta myös hiippakuntien käytännöissä. Kirkkojärjestys painottaa seuraavia asioita: papiksi vihittävän tulee olla 1) jumalaapelkäävä ja kristillisestä elämästään tunnettu konfirmoitu kirkon jäsen, 2) suorittanut yliopistossa sellaisen teologisen tutkinnon, jonka piispainkokous on hyväksynyt pappisviran kelpoisuusvaatimukseksi, sekä 3) muutoinkin pappisvirkaan soveltuva. Papiksi voidaan vihkiä henkilö, joka

17 Fyrqvist ja Metso 2023, 138, 141–146.

18 KJ 7:4 §, kohta 3; Halttunen & Pihlaja & Voipio 2004, 318.

on 4) kutsuttu toimittamaan papin virkaa. Lisäksi 5) pappisvihkimystä pyytävän tulee tuomiokapitulin määräämällä tavalla osoittaa piispalle ja muille tuomiokapitulin jäsenille kykenevänsä toimimaan pappina¹⁹

Käytännöt poikkeavat jonkin verran eri hiippakunnissa, mutta esi-merkkinä Kuopion hiippakunnassa tie ordinaatioon tapahtuu siten, että vihkimystä hakeva pyytää keskustelun piispan ja dekaanin kanssa, hän toimittaa hiippakuntaan tarvittavat asiakirjat ja hankkii seurakunnalta *vocatio externan* eli kutsun papin virkaan. Jos piispa katsoo, että hakija on sovelias ja kaikki edellytykset ovat kunnossa, kutsuu tuomiokapituli hakijan ordinaatiokoulutukseen. Sen yhteydessä tuomiokapitulin jäsenet opettavat vihkimystä hakeneita mm. jumalanpalveluselämästä, kirkollisista toimituksista, kirkkolainsäädännöstä, ripistä ja pappina toimimisen eri kysymyksistä. Ordinaatiokoulutuksen päätteeksi hakijat joutuvat läpäisemään julkisen tutkinnon, jossa heidän taitojaan testataan. Tämän jälkeen tuomiokapituli tekee päätöksen kutsusta pappisvihkimykseen. Diakonien osalta osin samanlainen käytäntö, jossa edellytetään vokaatiota, soveltuvuuden arviointia ja ordinaatiokoulutusta ennen diakonivihkimystä. Pappien on alkuvaiheen ja mentoroinnin jälkeen suoritettava pastoraalitutkinto, jossa syvennetään taitoa toimia papin virassa. Myöhemmin on mahdollista edelleen syventää kouluttautumalla taitoja eri osa-alueilla.

Kolmannen kanonin säädös papiston edustajan epäsoveliaasta yhteistaloudessa elämisestä näkyy tänä päivänä piispan kaitsentatehtävässä. Piispa on hiippakunnassaan seurakuntien ja pappien ylin kaitsija. Hän tukee ja ohjaa pappeja heidän työssään sekä valvoo, että he hoitavat pappisviran ja papin virkansa velvollisuudet oikein. Papiksi vihittävän on oltava Jumalan pelkäävä, kristillisestä elämästään tunnettu konfirmoitu kirkon jäsen.²⁰ Papiston osalta piispalla on vastuu ohjata niitä pappeja, jotka rikkovat taval- la tai toisella oman pappislupauksensa. Kirkolla on vakavissa tapauksissa käyttää pappien osalta kurinpidollisia toimenpiteitä, jotka kuuluvat paitsi piispan, myös tuomiokapitulin toimivaltaan.

Piispan vihkimisestä toteaa kirkkojärjestyksen 4. luku 2 §, että piispan vihkii tai asettaa virkaan arkkipiispa tai hänen estyneenä ollessaan viras- sa vanhin piispa. Piispan vihkiminen tai virkaan asettaminen toimitetaan

19 KJ 2023, 7:4 §.

20 KJ 2023, 4:4 §, 7:4 §

hiippakunnan tuomiokirkossa.²¹ Tässä säädöksessä ei ole määritelty niiden piispojen määrää, jotka osallistuvat vihkimykseen. Luterilaisen kirkon tunnustuskirjoissa kuitenkin lainataan kirkkoisä Cyprianuksen 4. kirjettä Corneliukselle, jossa hän kirjoittaa: ”Jumalallisen tradition ja apostolisen tavan mukaisesti on siis tarkkaan huomioiden noudatettava sitä, mikä meidänkin keskuudessamme ja melkein kaikissa maakunnissa noudatetaan: naapuri-maakuntien piispat kokoontuvat säännönmukaisesti piispanvihkiäisiin siihen seurakuntaan, jolle esimies asetetaan...” Hänet asetettiin virkaan koolla olevien piispojen käten päällepanemisella.²² Käytännöksi on muodostunut, että useita Pohjoismaiden, Baltian ja Brittein saarten piispoja on osallistunut Suomessa piispanvihkimykseen.

Nikean kanonit kiinnittävät paljon huomiota papiston ja piispojen luvattomaan siirtymiseen toisen seurakunnan tai jurisdiktioalueelle. Ja varhaisen kirkon ajoilta jokainen hiippakunta on ollut oman piispansa kaitsemissa, kuten toteaa myös viimeisimmän kirkkojärjestyksen 4. luku, 4 §: ”Piispa, kukin hiippakunnassaan, on seurakuntien ja pappien ylin kaitsija.” Kukin pappi kuuluu sen hiippakunnan papistoon, johon heidät on vihitty ja asetettu virkaan. Pappi voi siirtyä toiseen hiippakuntaan omassa tai sisarkirkossa ainoastaan siten, että siirto hyväksytään sekä luovuttavan että vastaanottavan hiippakunnan tuomiokapitulissa tai vastaavassa elimessä.²³

Nikean ensimmäisen kirkolliskokouksen kanoneissa määritellään Aleksandrian piispan eli patriarkan kirkollisen hallintoalueen rajat ja samoin Jerusalemin piispan kunnia-asema, joka oli jäänyt Kesarean piispanistuinten varjoon. Rajojen määrittelyssä vaikuttivat myös maallisen hallinnon rajat. Polemiikissaan paavin valtapyrkimyksiä vastaan luterilaiset tunnustuskirjat viittaavat Nikean kanoneihin ja Aleksandrian piispaa koskevaan säädökseen.²⁴ Luterilainen kirkko ei ole kiistänyt vanhojen hiippakuntien historiallista erityisasemaa. Tämä näkyy myös Suomessa, jossa Turun arkkipiispalla on johtava asema. Kuitenkin hän on samalla *primus inter pares* eli jokainen hiippakunta on oma kirkollinen, maantieteellinen alueensa.

21 KJ 2023, 4:2 §.

22 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat 1948, 275, IX.

23 KJ 2023, 4:4 §, 7:8 §.

24 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat 1948, 274, V; Ortodoksisen kirkon kanonit 1980, 153–158.

Suhteessa kirkon yhteyteen palaaviin uskosta luopuneisiin ilmentää Nikean konsiili eräitä huomionarvoisia seikkoja: yksi on suhteellinen lempeys palaavia kohtaan, jos verrataan esimerkiksi donatolaisuuden käytäntöä. Kataarien eli novatiaanien kohdalla ei vaadita uutta kastetta, vaan heidät voitiin asettaa tietyin reunaehdoin piispan tai papin virkaan kätten päälle panemisella. Toiseksi todetaan, että yhdessä kaupungissa voi olla vain yksi piispa. Sen sijaan paulikiaanien kohdalla vaadittiin uudelleen kastamista, koska heidän kastettaan ei pidetty pätevänä.²⁵ Kastekysymyksen suhteen kirkkojärjestyksen 1. luvun 2 § toteaa, että kirkon jäseneksi tulee lapsi pyhässä kasteessa tai aikaisemmin oikein toimitetun kasteen perusteella; rippikoulun käynyt kirkkoon aikaisemmin kuulunut henkilö, joka ilmoittaa tahtovansa tunnustaa kirkon uskoa; jos toisen kirkon kanssa on hyväksytty sopimus kirkon jäseneksi tulemisesta tai muu 15 vuotta täyttänyt henkilö tarpeellisen opetuksen jälkeen saa kasteen tai jos hänet on oikein kastettu, tunnustaa kirkon uskon.²⁶ Papistoon palauttamisesta säädetään kirkkojärjestyksen 7. luvun 10 §:ssä: ”Piispa ja tuomiokapituli voivat pyynnöstä palauttaa pappisviran.”²⁷ Kuitenkin tämä on täysin harkinnanvaraista ja riippuu olosuhteista.

Nikean 8. kanonin sääntö, että kussakin kaupungissa voi olla vain yksi piispa, on monella tapaa käytännön sanelema.²⁸ Tämä kanon on vakiintunut käytäntö eri kirkkoissa ja kirkkojärjestyksen 4. luvun 4 § viittaa siihen.²⁹

Kirkon yhteyteen palaavien useaan jaksoon jakautuvat katumusajat ovat nykyisestä perspektiivistä katsottuna erityisen ankaria ja pitkiä sekä sidoksissa myös historialliseen tilanteeseen. Nykyinen kirkkojärjestys toteaa melko lyhyesti: ”Kirkkoherra päättää jäseneksi ottamisesta. Jos hän ei hyväksy hakemusta, hänen on siirrettävä asia kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston ratkaistavaksi.”³⁰ Kirkkoon paluu ei kuitenkaan ole automaatti, vaan kirkkoherran tehtävä on arvioida, onko liittymiseen edellytyksiä. Nykyisistä kirkon säädöksistä on käytännössä poistettu kirkkokuria koskeva osuus. Vielä edellisen kirkkojärjestyksen mukaan niitä, jotka aiheuttavat

25 Ortodoksisen kirkon kanonit 1980, 158–160, 177–178.

26 KJ 2023, 1:2 §.

27 KJ 2023, 7:10 §.

28 Tammaro 2006, 623–636.

29 KJ 2023, 4:4 §.

30 KJ 2023, 1:2 §.

pahennusta elämällään ja laiminlyövät kirkon jäsenen velvollisuudet, papin täytyy opastaa kristilliseen elämäntapaan.³¹Käytännössä sanktiot ovat säilyneet kirkon papiston ja muiden viranhaltijoiden osalta. Kirkkolaissa säädetään kirjallisesta varoituksesta ja pappisvirasta pidättämisestä. Piispa voi pidättää papin väliaikaisesti 4 viikoksi pappisvirasta, joka jälkeen asia on siirrettävä tuomiokapitulin päätettäväksi. Pappisviran menettämisen perusteina ovat toiminta vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta tai velvollisuuksien laiminlyönti taikka käytös, joka osoittaa ilmeisen sopimattomaksi olemaan pappina sekä rangaistustuomio rikoksesta, joka osoittaa ilmeisen sopimattomaksi olemaan pappina.³² Laki kirkon viranhaltijoista säättää velvollisuuksien vakavasta rikkomisesta tai laiminlyönnistä ja määräaikaisesta virasta pidättämisestä.³³ Muilta osin sanktiot noudattavat periaatteineen yhteiskunnallista lainsäädäntöä.

Sairaana ehtoollisesta säädetään niin kirkkojärjestyksessä kuin kasuaalitoimitusten kirjassa. Ehtoolliseen saa osallistua jokainen konfirmoitu kirkon jäsen, mutta tähän muodostaa poikkeuksen sairaana, kuolemanvaarassa tai erityisessä hätätilassa oleva, joka pyytää ehtoollista ja ymmärtää sen merkityksen.³⁴

Korkonostokielto papistolle viittaa vakavaan epäkohtaan varhaisessa kristikunnassa. Se johti osaltaan Nikean kanonin syntymiseen. Myös nykyisessä kirkkolainsäädännössä kielletään papistoa hyötymään rahallises- ti viranhoidosta. Toimituspalkkion voi saada ainoastaan oman tai toisen seurakunnan viranhoidon tai virkapyynnön kautta.³⁵

Diakonien asemaa jumalanpalveluksessa määrittelee luterilaisessa kirkossa Jumalanpalvelusten kirja (Kirkkokäsikirja I) ja lisäohjeita antaa Jumalanpalvelusten opas. Liturgin tehtävä on johtaa jumalanpalvelus ja vastata sen kokonaisuudesta. Diakonin erityisiä tehtäviä ovat Kyrie-litanian ja yhteisen esirukouksen johtaminen, evankeliumin lukeminen, kehotus rauhan

31 KJ 1993, 1:2 §.

32 KL 2023, 7:5 §.

33 Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijoista 2023, 8:47–48, 55 §; 9:62 §.

34 KJ 2023, 3:7–8 §.

35 KJ 2023, 3: 16 §.

toivottamiseen sekä lähettämiskehotuksen lausuminen.³⁶ Ehtoollisenjaon pääperiaate on, että selebrantti jakaa ehtoollisleivän ja avustaja viinin.³⁷

Viimeinen Nikean kanon määrää, kuinka rukoillaan sunnuntaina ja kaikkina helluntaiviikon päivinä polvistumatta. Kirkkovuoden eri jumalanpalveluksiin liittyy ohjeita erityisesti paastonaikoja koskien. Polvistuminen on jäänyt luterilaisessa jumalanpalveluksessa ehtoollisen vieton yhteyteen, joskin esimerkiksi Porvoon yhteisöön kuuluvat anglikaanikirkot käyttävät sitä näkyvästi. Luterilaisessa liturgiassa liturgi voi polvistua alttarille saapuesaan ja lähtiessään sieltä jumalanpalveluksen loppuksi, synnintunnustuksen ja Isä meidän rukouksen ajaksi sekä notkistaa toisen polven (genufleksio) pyhitettyjen ehtoollisaineiden edessä.³⁸

Yhteenvetona voi todeta, että Nikean yhteinen perintö on ollut oppikeskustelujen alkuvaiheessa keskeinen teema lähtökohtana keskusteluilla, jotka ovat sen jälkeen laajentuneet uusien aiheiden ympärille. Nikean kirkolliskokouksen pysyvin perintö liittyy sen nimeä kantavaan uskontunnustukseen eli symboliin. Kanonien merkitys kirkollisen oikeuden lähteenä on keskeinen idän kirkossa, mutta ne vaikuttavat ja heijastuvat monelta osin myös läntisten kirkkokuntien säädöksiin osana yhteistä nikealaista perintöä.

Lähteet ja kirjallisuus

Kirkkojärjestys 1993

Kirkkojärjestys 2023

Kirkkolaki 2023

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijoista
2023

Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat
1948 Turun Sanomalehti ja Kirjapaino. Turku.

36 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I, 2000, 11;

37 Palvelkaa Herraa iloiten 2000, 71.

38 *ibid.*, 134–135.

Fyrqvist, Sami & Metso, Pekka

2023 Suomen ortodoksisen kirkon papisto kanonisessa traditiossa ja kirkkolaissa. Ortodoksia 63.

Hakkarainen, Jarmo

1990 Opin ja kanonien suhde sekä kanonien ekumeeninen velvoittavuus.

Halttunen & Pihlaja & Voipio

2004 Kirkkolainsäädäntö 2004. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari. Gummerus. Jyväskylä.

Johannes, arkkipiispa / metropoliitta

1989 Ekumeenisten synodien arvovalta ja merkitys

2001 Kirkon ykseyden edellytykset

Kamppuri, Hannu T.

1989 Ekumeenisten synodien arvovalta ja merkitys

1990 Opin ja kanonien suhde sekä kanonien ekumeeninen velvoittavuus

Karttunen, Tomi

2021 Apostolinen evankeliumi ja nikealainen usko luterilais-ortodoksisissa oppikeskusteluissa. Reseptio 1/2021.

Leino, Pekka

2002 Kirkkolaki vai laki kirkosta. Hallinto-oikeudellinen tutkimus kirkon oikeudellisista normeista ja niiden synnystä. Diss. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala.

2005 Kirkon oikeudelliset normit: johdatus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oikeuteen. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki.

Mayendorff, John

1979 Ortodoksisen kanonisen lain nykyongelmia, Ortodoksia 28.

Nurmiranta, Eeva-Kaarina

1998 Pappi tuomiolla. Julkisoikeudellinen tutkimus papin opin, virkatoiminnan ja elämän valvonnasta vuosina 1940–1989. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja No. 215. Diss. Helsinki.

Ortodoksisen kirkon kanonit

1980 Ortodoksisen kirkon kanonit selityksineen. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto. Pieksämäki.

Palvelkaa Herraa iloiten.

2000 Jumalanpalvelusten opas. Gummerus. Jyväskylä 2000.

Pirinen, Kauko

1985 Schaumanin kirkkolain synty. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I.

2018 Jumalanpalvelusten kirja. Lasten Keskus ja Kirjapaja. Mikkeli

Tammaro, Ciro

2006 La giurisdizione episcopale nell' alto medioevo. Riflessioni sul principio "un solo vescovo per città" sancito dal can. VIII del concilio di Nicea I (325). *Ius canonicum*, XLVI, n. 92, 2006.

Valduini, Patrick

2024 Roman Catholic Canon Law. St. Andrews Encyclopaedia of Theology.